

УДК 342.1:338.45.003.5

О.А. СВЯТОГОР, І.В. КРЕМЕНОВСЬКА

АЛЬТЕРНАТИВНА ЕНЕРГЕТИКА І ЗЛОВЖИВАННЯ БЮДЖЕТНИМИ КОШТАМИ

***Анотація.** Статтю присвячено виявленню схем одержання окремими виробниками надприбутків від виробництва електричної енергії з альтернативних джерел. Наведено приклади й результати розрахунків, що свідчать про фактичне розкрадання з державного бюджету коштів для покриття витрат на виробництво «зеленої» електроенергії, та з'ясовано причини виникнення дисбалансу на енергоринку України.*

***Ключові слова:** електрична енергія, енергоринок, тарифоутворення, альтернативні джерела електроенергії, «зелені» тарифи.*

Вступ

Останнім часом у середовищі політиків, науковців і представників бізнес-кіл дедалі більш популярною і, певною мірою, знаковою стає проблематика виробництва та використання електроенергії з альтернативних (відновлювальних) джерел. Попри це, залишається нерозв'язаною основна проблема, що перешкоджає повноцінній реалізації державою запланованих нею реформ в енергетичній галузі: ця проблема полягає у надзвичайно низькому рівні наукових і практичних знань громадських утворень та інституцій (населення, фахівців, підприємців, посадових осіб державних контролюючих органів) у сфері енергетики взагалі та альтернативної (відновлювальної) енергетики зокрема.

Питання альтернативної енергетики та запровадження «зелених» тарифів досліджували такі науковці і практики, як В.Г. Литовченко, М.В. Стріха, Г.Д. Джумагельдієва, Ю.В. Ващенко, О.Б. Кишко, І.В. Стеценко, Ю.А. Зав'ялець, О.М. Яцько, С.П. Шаповалов, І.І. Венгрин, О.Т. Возняк, М.Є. Янків, Д.П. Богачук, С.В. Голікова та інші автори. Водночас, «зелена» (відновлювальна, альтернативна) енергетика в ідеологічному та емоційному розумінні останніми роками стала настільки привабливою, що достатньо лише використовувати цей популярний бренд, спекулюючи ним як завгодно, аби повністю зняти критичне сприйняття існуючої проблеми з боку суспільства. Це, своєю чергою, не дозволяє приймати виважені та повною мірою обґрунтовані управлінські рішення з питань регулювання процесу виробництва та застосування альтернативної енергетики.

У попередніх публікаціях нами було виявлено суттєві недоліки застосовуваної в Україні системи тарифоутворення [1], проаналізовано особливості розрахунку реальної вартості «зеленої» електроенергії [2] та викладено висновки щодо наявності корупційних схем, які призвели до виникнення дисбалансу на енергоринку країни [3]. Отже, мета даного дослідження полягає в тому, щоби на підставі аналізу статистичних і розрахункових показників аргументувати потенційну і реальну небезпеку альтернативної енергетики та «зелених» тарифів для вітчизняної економіки.

1. Динаміка виробництва електричної енергії з альтернативних джерел у річній перспективі

У руслі нашого дослідження становить науковий інтерес аналіз «чистих» показників обсягів виробленої електричної енергії з альтернативних джерел у річній перспективі, а саме за попередній і поточний роки.

Наведену нижче інформацію було одержано на особистий запит одного із авторів цієї статті – О.А. Святогора від Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики та комунальних послуг (далі – НКРЕКП; лист від 18.08.2015 р., вих. № 8601/17.2/61015), та далі її було узагальнено і викладено у табл. 1.

Таблиця 1 – Показники динаміки та складова електроенергії, виробленої з альтернативних джерел

Період	Загальний обсяг виробництва електроенергії, тис. кВт·год / сума, грн.		Альтернативні джерела: % у загальному виробництві / обсяг виробництва, тис. кВт·год		Альтернативні виробники: % від загальної «каси» енергоринку / сума, грн.	
Вересень 2014	11 622 086	7 654 617 359	1,53	177 818	8,97	686 968 055
Жовтень 2014	13 555 047	9 352 019 403	1,29	174 860	6,40	598 931 329
Листопад 2014	14 471 010	10 241 310 912	1,00	144 710	3,91	401 448 310
Грудень 2014	15 345 374	11 303 041 230	1,00	153 453	3,47	395 294 575
Січень 2015	15 035 959	10 590 720 625	1,00	150 359	3,74	410 000 089
Лютий 2015	13 332 455	8 814 782 788	1,14	151 990	5,01	467 355 961
Березень 2015	13 784 824	10 912 291 640	1,40	192 987	7,48	839 754 724
Квітень 2015	12 207 135	10 508 124 453	1,54	187 990	11,17	1 188 955 124
Травень 2015	10 702 370	8 658 891 762	1,36	145 552	12,49	1 082 423 604
Червень 2015	10 526 583	8 683 830 173	1,17	123 161	10,48	936 661 090

У першому стовпці послідовно зазначено звітний (обліковий) період, місяць і рік.

У другому стовпці наведено показники місячного обсягу виробництва та відпуску в оптовий ринок електроенергії (ОРЕ), а також суму (загальну вартість) електричної енергії, що її вироблено всіма виробниками.

У третьому стовпці зазначено складову електроенергії, що вироблено альтернативними виробниками – відсоток від загального обсягу, а також показники обсягу в кВт·год: останній показник визначено за результатами

арифметичних підрахунків – шляхом множення обсягу загального виробництва на відсоток в обсязі для альтернативних виробників.

У четвертому стовпці зазначено відсоткову складову альтернативних виробників щодо одержання ними коштів із загального обсягу, а також суму коштів, яку було нараховано за вироблені ними обсяги електричної енергії.

Таким чином, читаємо перший рядок: у вересні 2014 року загалом усі виробники в Україні виробили 11 622 086 кВт·год електричної енергії на суму 7 654 617 359 грн.; із загального обсягу частка альтернативних виробників складала 1,53%, в «чистому» обсязі це становить 177 818 тис. кВт·год; при цьому альтернативні виробники одержали з енергоринку 8,97% грошових коштів на суму 686 968 055 грн.

2. Фактор залежності альтернативних джерел енергії від природних (атмосферних) циклів

Аналіз наведених показників дає можливість прослідкувати таку загальну тенденцію: у загальному («чистому») обсязі виробництва електроенергії частка обсягу електроенергії з альтернативних джерел протягом минулого року практично не зазнавала істотних змін.

Наприклад, у вересні 2014 р. обсяг виробництва «зеленої» електроенергії склав 177 818 тис. кВт·год, у жовтні 2014 р. – 174 860 тис. кВт·год, але вже у листопаді 2014 р. порівняно з жовтнем було вироблено лише на 10% менше, тобто 144 710 тис. кВт·год. Подібне зменшення (коливання) є практично нікчемним, неістотним, однак причини такого коливання практично не піддаються логічному поясненню. Тим більше, це складно пояснити з огляду на те, що у грудні 2014 р. було вироблено вже 153 453 тис. кВт·год, у січні 2015 р. – 150 359 тис. кВт·год, у лютому – 151 990 тис. кВт·год, а вже у березні обсяг виробництва «зеленої» електроенергії зростає до 192 987 тис. кВт·год, та у квітні, відповідно, цей обсяг становив 187 990 тис. кВт·год.

Законом України «Про альтернативні джерела енергії» [4] у ст. 10 визначено, що використання альтернативних джерел енергії має певні особливості, зокрема зумовлені природними умовами, а саме:

- залежністю від атмосферних та інших умов довкілля;
- наявністю біомаси, кількість якої залежить від обсягів щорічних урожаїв;
- періодичністю природних циклів, внаслідок чого виникає незбалансованість виробництва енергії.

На цю обставину – залежність альтернативних джерел енергії від природних (атмосферних) чинників – звертають увагу й інші дослідники. Практично кожен з науковців у своїх працях згадує про цю загальновідому особливість. Зокрема, В.Г. Литовченко та М.В. Стріха у своїй праці «Сонячна енергетика: фотовольтаїка» на підставі аналізу зарубіжного досвіду та напрацювань вітчизняної науки вказують на те, що розв'язання енергетичної проблеми майбутнього базуватиметься на комбінуванні декількох застосовуваних на сьогодні підходів, при цьому конкретні сценарії в кожній країні варіюватимуться залежно від кліматичної зони, наявності тих або інших місцевих ресурсів та стану економіки [5, с. 48].

Однак на практиці, як показують наведені вище офіційні дані та визначені нами показники, рівень виробництва електричної енергії з альтернативних

джерел є практично незмінним. Показники коливання, що також було виявлено, є незначними й такими, що не можуть мати системного пояснення з огляду на жодні природні чинники та фактори. Так, протягом зимових місяців 2014 р. обсяги виробництва істотно перевищували обсяги виробництва у травні та червні 2015 р. (у червні 2015 р. сонячна активність була явно вищою, аніж активність зимових місяців), а протягом березня та квітня 2015 р. («демісезонні» місяці) обсяги виробництва сягали максимального значення (при тому, що протягом цих місяців сонячна активність ще не досягала найбільшого значення, і так само не було передумов для використання інших «альтернативних» джерел).

Чому ж так відбулося і чим можна пояснити таку алогічність і відсутність системного підходу під час виробництва та продажу електричної енергії з альтернативних джерел? Пояснення, на наш погляд, можна знайти, аналізуючи інші показники наведеної нами таблиці, зокрема другий та четвертий вертикальні рядки.

Так, не можна не помітити, що для виробників «зелені» тарифи є надзвичайно привабливими та «цінними». Наприклад, якщо взяти дані за вересень 2014 р., то середня ринкова ціна електроенергії буде становити 658,63 грн. за 1 тис. кВт·год. (визначається діленням загальної суми (7 654 617 359 грн.) на вироблений обсяг (11 622 086 тис. кВт·год), або ж, за спрощеним обчисленням, – 65 коп. за 1 кВт·год.

За цей саме період вартість «зеленої» електроенергії визначається у сумі 3863,32 грн. за 1 тис. кВт·год (такі показники визначено шляхом поділу отриманої (нарахованої) вартості/суми (686 968 055 грн.) на загальний обсяг (177 818 тис. кВт·год), що, своєю чергою, за приблизними підрахунками, становить майже 3,9 грн. за 1 кВт·год.

Навряд чи може вважатися «ліричним відступом» і врахування (оцінка) таких показників: відповідно до постанови НКРЕКП № 220 від 26.02.2015 р. [6] визначено тарифи (вартість) електричної енергії для споживачів (фізичних осіб) у розмірах: з 01 квітня 2015 р. до 31 серпня 2015 р. – 36,6 коп. за 1 кВт·год (за умови споживання обсягом до 100 кВт·год на місяць).

З 01 вересня 2015 р. відповідно до цієї ж постанови НКРЕКП тариф для цієї ж категорії населення становить вже 45,6 коп. за 1 кВт·год, тобто фізичні особи загалом споживають електричну енергію за вартістю, яка є істотно меншою за вартість виробництва (однак, у будь-якому випадку споживачі сплачують вартість електроенергії (в тому числі й «зеленої») у вартості товарів, робіт, послуг (продуктів харчування, одягу, проїзду тощо), оскільки на енергоринку досягається певний баланс.

Ще раз повернемося до наших розрахунків та наголосимо: усереднена вартість всієї виробленої електроенергії становить 65 коп. за 1 кВт·год, при цьому вартість «зеленої» становить 3,9 грн. за 1 кВт·год. Тобто, різниця становить більше ніж 6 разів (у середньому, «зелені» тарифи мають саме такий рівень «привабливості» та наповнення).

Таким чином, у вересні 2014 р. альтернативні виробники електроенергії, виробивши тільки 1,53% від загального обсягу всієї електроенергії, претендували на отримання з Оптового ринку електричної енергії України 8,97% від загальної «каси» (обсягу зібраних коштів). Такий стан справ, який може бути відверто охарактеризовано лише як безлад, пояснюється виключно загальними, поверхневими та емоційно забарвленими фразами про

«ексклюзивність» альтернативної енергетики, її корисність, необхідність підтримки (за рахунок інших виробників та споживачів шляхом застосування системи дотацій) та про їх високу екологічність і перспективність.

З огляду на наведене виглядає дивною позиція регулятора у встановленні (визначенні) тарифів для виробників електричної енергії з альтернативних джерел. Зокрема, 06 серпня 2015 р. НКРЕКП було ухвалено постанову № 2140 «Про встановлення на липень 2015 року тарифів на електричну енергію, продану в Оптовий ринок електричної енергії України виробникам, яким НКРЕКП встановила «зелений» тариф та додатковий платіж для компенсації недоотриманих коштів» [7], якою, зокрема, було встановлено «ексклюзивний» обсяг тарифів для таких виробників (зазначаємо вибірково), як «ТОВ «Акванова Гідроресурс» у сумі 12,69 грн. за 1 кВт·год (позиція 12 постанови), для ТОВ «Вінниця-енергосервіс» в сумі 13,00 грн. за 1 кВт·год (позиція 14 постанови), для ТОВ «Екосолар Інвест» у сумі 13,00 грн. за 1 кВт·год (позиція 19 постанови).

Для інших виробників було встановлено дещо «скромніший» тариф, зокрема, для ТОВ «Віндкрафт Україна» (позиція 1 постанови) він становить «лише» 4,96 грн. за 1 кВт·год, для ТОВ «Сивашенергопром» (позиція 3 постанови) тариф сягає 6,09 грн. за 1 кВт·год, а для Березівської ГЕС ТОВ «Компанія Гідроенерго», позиція 72 рядок 1 постанови) тариф становить чомусь аж 5007,467628954 коп. за 1 кВт·год, тобто (округлено), більш ніж 50 гривень за 1 кВт·год.

3. Причини виникнення дисбалансу на енергоринку України

Вбачається очевидною наявність суттєвого дисбалансу на енергоринку в частині встановлення і дотримання тарифів за умов неприхованого «підігрування» альтернативним виробникам, які в найкращі часи виробляють не більше 1-1,5% від загального обсягу електричної енергії, водночас претендуючи на одержання коштів у розмірі до 12% (або навіть більше) від зібраної загальної «каси».

І вже цим, на наш погляд, пояснюється дивна «сталість» та нециклічна послідовність обсягів виробленої електричної енергії (хоча з урахуванням сезонних коливань «зелене» виробництво мало б зазнавати змін за обсягами виробленої електричної енергії, адже цю особливість навіть зазначено нормативно – на законодавчому рівні): «зеленого» виробництва електричної енергії в Україні практично не існує. Точніше, виробництво «зеленої» (альтернативної, відновлювальної) енергії існує лише на папері, в уяві ласих до чужого добра спритників з числа нечесних чиновників, які під виглядом розвитку «зелених» технологій банально крадуть кошти у народу.

Саме завдяки штучно підтримуваному дисбалансу цінових позицій та тарифної політики і є сенс «балуватися» з альтернативними енергетичними технологіями (точніше, видимістю їх застосування).

Так, практично кожна особа за певної долі вдачі, нахабства та креативу може зголоситися (назватися) альтернативним виробником, про людське око встановити якесь обладнання (або і не встановлювати жодного, лише оголосивши, що «ось цей пристрій, винахід, доступ до якого ми, як власники винаходу, не надаємо нікому, виробляє електроенергію із альтернативних джерел») і надалі знімати на виході з обладнання показники відпущеної

електроенергії, вимагаючи свою «долю», яка може становити від 4 грн. до 50 грн. за 1 кВт·год – залежно від досягнутих «домовленостей»).

При цьому ту ж електричну енергію, яка була облікована на виході потужностей виробника (на лічильнику), цей же виробник тут же «заводить», придбаваючи з мережі за звичайною ціною (або для фізичних осіб, або для промислових виробників, які сплачують (залежно від категорії, не більше, – округлено, – до 2 грн. за 1 кВт·год).

Саме тому, виходячи з аналізу показників виробництва, тарифної політики – «зелене» виробництво виявилось дивовижно сталим і постійним (що підтверджують наведені нами приклади), і незначні коливання можна пояснити або ж участю у виробництві декількох чесних виробників, яких ще не допустили до участі у шахрайських і корупційних схемах, або ж активністю контролюючих органів, у присутності яких здійснювати одномоментне придбання з мережі та «продаж» електроенергії як «зеленої» буде виглядати занадто нахабним.

Висновки

«Зелений» бізнес є настільки прибутковим, що жодна торгівля людьми, органами, зброєю, наркотиками, виробництво фальшивих грошей – як то кажуть, і поруч не стояли.

Усунути подібні зловживання можна лише за досягнення і дотримання єдиних стандартів і показників у частині ціноутворення (тарифної політики) на засадах чесності та розумності. У випадку, коли ціни будуть визначатися на ринкових засадах (без зайвого адміністрування) та будуть розумними і виваженими – зловживання просто втратять сенс. Допоки ж буде можливість крутійства навколо вартості продукції, коли залежно від статусу така продукція буде коштувати суми, які різнитимуться в декілька разів, буде ризик придбавати той саме обсяг товару на одному фрагменті ринку й одразу продавати його в рази дорожче, паразитуючи на економіці.

Подібні зловживання дискредитують саму ідею «зеленої» енергетики як таку і не створюють стимулу для її розвитку, адже навіть розвивати щось нове у напрямі технічного прогресу, коли можна й надалі продовжувати штучно створювати видимість здійснення прибуткової діяльності й отримувати надприбутки, фактично нічого корисного не виробляючи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кременовская И.В. Тарифная «простота» хуже воровства / И.В. Кременовская, А.А. Святогор // Міжнародне та національне законодавство: способи удосконалення : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 3 – 4 квітня 2015 р., м. Дніпропетровськ. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський гуманітарний університет, 2015. – С. 92–94.
2. Кременовська І.В. Визначення реальної вартості «зеленої» електроенергії / І.В. Кременовська, О.А. Святогор // Математичне моделювання в економіці. – 2015. – № 2. – С. 112–118.
3. Кременовська І.В. Альтернативний погляд на «альтернативну» енергетику та «зелені» тарифи / І.В. Кременовська, О.А. Святогор // Порівняльно-аналітичне право. – 2015. – № 3. – С. 111–115.

4. Про альтернативні джерела енергії: Закон України від 20.02.2003 р. № 555-IV // Офіційний вісник України. – 2003 р. – № 12. – Ст. 73. – Ст. 522.
5. Литовченко В. Сонячна енергетика: фотовольтаїка / В. Литовченко, М. Стріха // Світогляд : науково-популярний журнал. – 2015. – № 2. – С. 46–54.
6. Про встановлення тарифів на електроенергію, що відпускається населенню: Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 26.02.2015 р. № 220 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 15/1. – Стор. 4. – Ст. 399.
7. Про встановлення на липень 2015 року тарифів на електричну енергію, продану в Оптовий ринок електричної енергії України виробникам, яким НКРЕКП встановила «зелений» тариф та додатковий платіж для компенсації недоотриманих коштів»: Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 06.08.2015 р. № 2140 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nerc.gov.ua/?id=16938>. – Назва з екрану.

Стаття надійшла до редакції 28.07.2015